

ՆՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

Փետրվարի 27 յունւարի

ՓԵՐՈՒՆԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՅ ՈՒՍՈՒՅՈՒԹԻՒՆԸ

Էջմիածինը խուլ անկանջ արաւ դժգոհութիւններով և բողբոջներով դէմ. նա որոշել է փակ պահել այս տարի ձմեռանը. Առանց որևէ բանաւոր պատճառի. Եւ—առանց որևէ հրապարակային բա- ցատրութեան... Այդպէս է վայել հայկական օրակուրանորդի ցատրութեան... Այդպէս է վայել հայկական օրակուրանորդի ցատրութեան... Այդպէս է վայել հայկական օրակուրանորդի ցատրութեան...

Մենք արդէն փաստեցինք մի յօդաւոր մէջ— և Էջմիածինը ե- կող իրազեկ անձինք նոյնն են հաստատում—որ ոչ մի լուրջ ար- գելք չկար վերսկսելու դասերը ներկայ տարւոյ սկզբից. Հիւանդ- ների մեծագոյն մասը փոխադրուած է արդէն նոր վեհարանը, մը- նում էր փոխադրել մնացածներին—որ շատ դժբեր էր և անտա- հանել ձմեռանը—որ նոյնպէս դժբեր էր և պէտք չուներ երկար ժամանակի. Դո՛ւնէ չորս ամիս դասընթացը կուսնայինք և մարդը տարին չէր անցնի ազարդին, բազմաթիւ ուսուցիչներն էլ չէին մնալ պարագայ:

Բայց վարչութիւնը, այնուամենայնիւ, ձմեռանի դուռը փակեց և ինքն էլ փակեց զարգեական պապանձումի մէջ. Եւ այսօր բազմա- թիւ են նրանք, որոնք գործադատ հարց են տալիս, թէ ինչու է փակ մնում մեր բարձրագոյն դպրոցը, երբ գրեթէ արդէն պարսկած է նրա շէնքը:

Անկերից ցաւալին այն է, որ ինքը ուսուցչութիւնը, ըստ երե- ւոյթի, շատ լաւ է գտած իրան պարագայութեան մէջ և ի տեղի դժգո- հելու ու պահանջելու, ինքն էլ սիրով համակերպուած է վերադարձու- ների կամայական օրոշումին: Բաւական է, որ ստանում է իր տարւոյ ռոճիկները:

Բողոքներ շատ լսեցինք անցեալ տարի հայ ուսուցչութեան դէմ: Բազմիցս գրեց ու խօսեց, թէ հայ կույտութեան առաջնորդու- թեան «աւանգարդ» վար է իջել իր կոշման բարձրութիւնից, հե- ռացել է նախկին ուսուցչութեան գաղափարական պատկերից և տար- իկ դռնիկ նրկապաշտութեամբ: Շատ ձայնք են վկայում, որ մասնաւորապէս վերջին աղէտը—որ պէտք է ամենից առաջ ցնցէր ու ոտքի հանէր ուսուցչութիւնը և մղէր նրան դէպի աղէտի թա- տերափայլը, դէպի օգնութեան կազմակերպում—պաղ ու անտար- բեր գտաւ ուսուցչութեան անագին մեծամասնութիւնը: Մի մի անհատներ իրենց չնայ ինքնառաջարկութեամբ չեն կարող, ի հարկէ սրբել ամբողջ դասակարգի անտարբերութիւնը: Նման փաստերը, չեն մոռնում և մնում են իրեն յաւիտենական արատ հայ ին- տելիգենցիայի վրայ: Եւ այդ փաստերը, տարաբաղաւոր, այն- ժամ շատ են ու անբաժնի խօսում, որ ստիպուած էք: Գաւ ի սիրտ, խոստովանել մեր ուսուցչութեան դէմ եղած դժգոհութիւններն ու բողոքներն իրաւացիութիւնը:

Նշանակալից է, որ հարկաւոր ուսուցիչներին գէթ մէկը հը- րապարակ չենք: Եւ արդէն փաստաբանելու իր դասակարգի դասը, մէկը չենք փաստաբանելու ապացուցանելու, որ անհիմն են տեղացող մեղադրանքները, որ ազգային գոյութեան այս գործուրերի ժամա- նակաշրջանում ուսուցչութիւնը կատարել է անհնարելիները իր գերը, կանգնած է եղել պարտքի դաշտում իր պատշաճ դիրքերի վրայ...

մեղմանցելով և ըստ կարելոյն ան- գամաւորձիկով յորձանքը դէպի մը- րա քաղաքակրթութեան ամենագոր- նուրիկ և ամենանեղ թշնամիներ— թիւրքերի:

Այդպիսի ըզլում են մեր պայ- քաբանական պարտաւորութիւնները հանդէպ Հայաստանին:

Յօդաւոր վերջապէս մի ջնքմ կոչ- էլ ուղղուած մեր պայքարի ու մասնաւոր- րապէս Բաղլային:

Բաղլայի համաձայնութիւնը ոճի- ր կը գործէ: Եթէ ներկայ պատերազմի վերջում իրականացաւ պատմութիւն չը- պարգէն իրենց Հայաստանը... Ի- տական եղել է միշտ այն վնասն ու անհիւ հայրենիքը, որ աշխարհ է ճըն- շած ժողովուրդներ: Բոլոր սուրբ գա- տերին, նա չի կարող մոռնալ Հա- յաստանը գաղութ գերագոյն վերջերի օրերում: Եւ առհաս, որ իտական թագաւորը շատախնդ է Սալոնիկի իշխաններին, որոնք կրն են Հայաստ- անի քաղաք տիրապէս (portavano il titolo di Re d'Armenia):

Հետեւում են մի շարք ուրիշ յօդաւոր- ներ ու կոչներ, ապա և ընդարձակ տե- ղեկութիւններ Հայաստանի աշխարհի մասին: Առաջին թիւ մէջ Ա. Անդրե- անի մի յօդաւոր կայ Գեառեալուր և Հայերը խորագրով: Մի այլ յօդաւոր Չիլոքը Զօհրաբի Նահապետեանի տոթիւ: Մի արտառուշ կոչ պարզապէս հայ գաղութի կողմից Բաղլայի թա- գաւորին: Վերջապէս մի շեղի նկար հայ կամաւորական խմբի:

Երկրորդ թիւ մէջ աչքի է ընկնում պատմական ընդարձակ տեսութիւնը հայ-ուսական յարաբերութիւններին: մի յօդաւոր վանա Պրիշինի Էլ-Նը կարող է անել խաղաղ կերպ իր հա- յաստանի քրոջ համար: մի մանրա- մասն տեսութիւն հայկական խմբի մի մի, որի հեղինակն է Խալալ պար- թի անգամ Ֆելիպպօ Մեղալ Մի:

յօդաւոր, վերջապէս, Էնրիկօ Մօլէրի «Ան- ձայն Նահապետ» վերնագրով: Զետեղ- ւած են վերջապէս Գեառեալ-Պաթիպայի նկարի հետ՝ նրա ՎՄԿՄ Արաբիայի ու «Էմիթ Էլ Լոնքոն» խաղաղութիւնը: Բարձ- րաւորութիւնները Մի գեղեցիկ նկար ևս կայ այդ երկրորդ համարում: Հայ կամաւորները Ֆրանսիական բանակի մէջ: Մի խաղաղ, թերթի հիմնադիր- ները ջանք չեն խնայում զարմանելու հայկական պրօպագանդի այդ առաջին օրգանը Բաղլայում: Ըստ կարելոյն ձեռք, հետաքրքրական և ընթերցանի: Շնորհաւորում ենք և սրտանց աշխ- ղութիւնները մաղթում Բաղլայի մեր ազնիւ բարեկամներին:

ՀԱՅՈՒՐԱԿԱՆ ԱՊՐՈՒՄՆԵՐԻՅ

Մօզի ալիքները վրայ տարուրբերող տաշերի նման ընկնելով, հրկույթ, ինչպէս մակերթացութեամբ ափ նետուած, ոտք եմ բռնել հեռաւոր հիւսիսի պատերազ- մական հակամարտի մէջում: Օտար երկրի, խորթ հորիզոն, ցուրտ ու մա- ռախալապա եղանակներ,—իսկ ևս հո- ղով անհարգաւոր, ծաւր եմ արել եր- կրամայի ուղղափառ գծի արանքները: Երբ մէկումս Ռոյալն որ շարժականա- րար կրկնող գէպերի ու երկոյթնե- ռի նկատմամբ մարդա, վերջապէս նախաձրից՝ անհոգ ու անփոքի է գտնուած, նոյնպէս և ևս եմ, անընդ- հատ, բայց անպատակ սուպացող զըն- ղանքի և ուսմանի տակ ինձ այդ- պէս գտնու: Անձամբ մարդուն ան- հանգստութիւն պատճառով այդ երե- յոյթներն այլևս ինձ չեն խանգարում: անձամբ ընկնելու մտքներն ևս խոր- հրգաւորութիւններն, և և անտրեւանով տարւելու, և և երազանքներով յափը- րակուելու: Պատճիւլ պատճիւլ, ամե- նամեծ վրէժները: Երբ ցուցանել իր գործերի կատարելագործութիւն:

ներով ընդդէմ հայ երկրի: Զանգուի, հայ օջախը սրբապաշտողի, հայ կեան- քերը սրի բաշտողի: Պաշարում են ինձ հարազատ մտքերը ու շարժանշարժան- անցում են երկակայանութեան մէջ բո- ցուն, բզկաւ ան, անթիւ տղով ցրտի այն մագաղաթից եղած թշուառները: որոնք հաց-շոր, հաց-շոր են աղեր- սում: Ողորմութիւն անող, զթաւաւտ սրտերի հետ մեղանում կան նաև բար սրտեր, բայց զրանք բացառութիւն- ներ են և թող հեռու, հեռու կորչեն զրանք այն եղբայրական օգնութեան նւիրական օրերին...

Ու հոգիս մղկիտ ու մրմուռ է պա- տում: Միշտ երբ և մը այս բողբոջ- հինաւորց վանքի կայաններից մէկում պարուրած եմ փնջուած մէջ այս ու նման մտքեր եմ որոնում: Դուռը բացուած է կամացուկ: գտնու եմ, զին- տում է մտնողը:

—Եր, ինչ կայ, հարցնում եմ եւ- փնջու տակից:

—Լրացիր, ձայն է տալիս միմի- չից:

Իսկոյն դէն եմ շարժում եմ փնջիւ, հանում լուցկին ու վառում մոմը: «Երբեք... Մի տարութիւն, մի ցնցում է ընկնում մարմնիս մէջ: Ին- քան հաւանող թուրը շուտ շուտ կուլ եմ տալիս: Երկու ամսից անելի է, ինչ կարած եմ հայկական աշ- խարհի անց ու դարձից և զուգի մեր խառնուրդ կեանքում տեղի ունեցող դէպքերին ու երկոյթներին հաղոր- ղակցելուց: Նայում եմ լրացրին: զարնում է աչքին Ա. Շահաբաբու- նեան ստորագրութիւնը: Ժանտի գէպ է: Ապա այդ ստորագրութիւնից ցած «Անանց օրերները» գլխագրերով վեր- նագրել:

«Անանց հեռու աքորատեղ են այժմ, մեր մտքի մշակները, մեր ազատա- ղորութեան ռազմականները, մեր մեծ ուսուցիչները...» Առանց համբու- թիւն ունենալու շարունակելու, նայում եմ յօդաւորի մէջտեղերը... Երկու օր առաջ Պոլսէն ճողպաւած փողերի կա- րաւան մըն էր, որ կանգ առաւ Թիֆ- լիսի մէջ: Այդ կարաւանի մէջն էին նաև տիկիները մեր դեկաւոր ըն- կերներու, իրենց մեծ ու փոքր գա- ւազներով:

Դառնում եմ կրկին սկզբից շարու- նակելու: Կարգում եմ, առանց այդ էլ տխուր սիրտս սեղծ է պատում: Ռ. Զաքարեան, Վարդէս, Փօրթիկ Սար- գիս աքորատեղ, հեռու, անայսպէս ու կապակած հորիզոններին յետևում... Զարգարեանին ու Վարդէսին տես- նելու բախտ չեմ ունեցել: Բայց Սար- գիս... ընկնել: Եւ ինչպիսի ընկեր, զարգուական, մի յարկի տակ տարի- ներով դաս սերտած ու քնած, ամա- ռային արձակուրդներին իրար հետ խնկի իմանալ Բարսեղի դիպի սար ու ձորերը ոտնառակ տալով, Գեառ- րէկի ու Նալազեան-Վաչագործի ան- տառ ու ծածկները չափափում ուրա- խացի ու միմիտ կեանք անցկաց- րել: Ամառային զրօսանքների ժա- մանակ մեր օրագրական կեանքի վե- րաբերող յուշիկ, միևնույն ժամանակ շատ ծիծաղալար դէպքեր են, որ այս րոպէիս մտաբերելով մեր երազ օրերն եմ յիշում և զգացում... Բար- սեղ-Գեառարէկ, Ստամբուլ, ապա աք- օրատեղ... Միջնադար աղբիւր, թէ մի այլ խոստանում:

Տիգրան և Քիւրանդիան: Բիւզան- դիոն ու Տիգրան, սրանք են այն մեծ ու հրէշաւոր ռեպրազիտները, որ այնքան շար մաքրել են յոյացւել և սխառնասիրի կերպով, զարեւ շարու- նակի, գործադրել հայ երկրի և մ. ժո- ղովորդի գլխին: Սրանք են ռեա- ղորութեան այն օջախները, որ ար- քանները նստած իրենց գահոյթին, մի տեղ օրովկական կրօնը ամենաշնա- րեւոր ճանաչացնելու պատրակով, մի այլ տեղ նեղ կրօնամոլութեամբ, մի արքա թէ իրեն եւ քրիստոնէութեան միակ ուղիք ծիսականութեան և ինք- ւանքներին հաւատի դարձնելու պա- տրակով (բայց իրական յետին միա- ղով) հայկական դարձնել հայ ժողո- վուրդը, արեւն ու մօրիքը դարձնել նրա չէն երկրը: Այդ օրերումն է, որ ծրա- դրել և իրագործել է փրկել հայ ցա- յաղային իշխանութեան հիմքը: Բնաւ, աքորատեղ, սրանք մշտական երե- յոյթներ են բազմաառաջ հայ ժողո- վրդի պատմական կեանքում:

Ինչ էր օրը դարձում հայ երկրի վրէժը ներկայիս նկատմամբ: այնտեղ ծագողներն էր, որ առաջին կրօնական պատերազմից յետոյ Տիգրանի կայեցի- րոր հայ նախարարներն ու անհաւա- ր հայեցողներն կաթողիկոսի պա- րագրութեամբ, և զիջականապէս ա- ղաւատ անապատներից դէպի Ռու- ժատան քել տանք: Այստեղ էլ Էն- լէրն ու Թալաթին են, որոնք իրենց գիւղային կարգադրութեամբ կայաւա- րելի տեղն ամբողջ տանկահայ մա- րաքանութիւնն ու ազատագրական

շարժման ռազմականներին և դարձաւ նման հին պատմութեան, չղթյալապէս բլրի տեղի երկրի մութ խորքերն ու Միջնադարի աւագուտ ապօրատեղ- ները: Ինչ աշխատեց Յաղաբուր և ինչ կը վաստակեն Էնլէրն ու Թալաթ- ին: Առաջինը դիտեց, բայց վերջին- ները չգիտեց... Պատմութիւնը կըրկ- նուած է նոյնանման դէպքերով:

8. Երեցեան

Պ Ե Տ Ե Ր Ա Ջ Մ

Հ Ե Ռ Ա Գ Ի Ր Ն Ե Ր

(ԳՅՏ. ՀՆԻ. ԳՈՐԾ.)

ԳԵՐ. ԿՐԱՍԱՆԱՏԱՐԻ ՕՏԱՐԻՅ

25 յունւարի

Աւելանում անկաւս.—Ռիգայի շրջանում Եւսեպ թնդանթիմադու- թիւն է տեղի ունենում: Եւսեպ թնդա- յատի շրջանում մեր պարտի- ղանները և հեծեալներն աղի հե- տախուզութիւն կատարեցին: Սուս- մէյ գետի վրայ թշնամու երկա- թալարների ցանցի ետեւ և ի փա- խուտ դարձրին գերմանացիներ- ին: Դեռ անկի զիբերի աշ թիկի վրայ առաջ անցած գերմանական զրահապատ մի աւտոմոբիլ մեր հրահրով շարժւեց և շուտ եկաւ: Գերմանացիները ռազմական էին Ժան թնդանթիմադու իրականա կա- յարանք, Դեռ անկի հիւսիսային կողմը: Մեր գործերը պարզապէս նկատել են, որ գերմանացիներն իրենց օչանաւերի վրայ գործ են ածում մեր օչանաւերի նշաննե- րը: Դեռ անկի Լեյքիցու ռազմադի մասերից մէկում, Բոյանից դէպի հիւսիս, թշնամու երկաթալարների ցանցերի և խրամատների տակ մենք ական պայթեցրինք: պայ- թիւնից խրամատները քանդուած և ցանցերը փշացած են: Պայթիւ- նից յետոյ մեր գործաւանքը ար- ձակման դիմեցին և տեղեցին փո- սին, որտեղից ռուսները նետելով թշնամու խրամատների վրայ, արագօրէն տարածեցին նը- րանց մէջ: Եւսեպ խրամատների մէջ շատ դիմեցին գտնեցին: Նոյն շրջանում հետախուզութեան գնացած է Էֆրէյտոր Գուշնիկօ (խալպէս օրիորդ Չերնիսակայա) ժողեցաւ թշնամու երկաթալարների ցանցերին և, չնայելով ոտքից ստացած ծանր վէրքին (ոսկրների փշւած են), կատարեց իրեն եղած յանձնարարութիւնը և վերադար- ձաւ մեր խրամատները:

Կովկասում անկաւս.—Մովա- մերձ շրջանում մեր գործաւա- րը, անցնելով Արխաւէ գետի, յարձակում գործեցին թիւրքերի վրայ և զուր քշեցին նրանց ի- րար զլլի շինած մի քանի շարք խրամատներից: Վանայ լճի հիւ- սիսային ափին մենք գրաւեցինք Աղի-Զնաւալպայից դէպի արեւել գտնուած շրջանը:

Պարսկաստանում մենք յետ միջեցինք թշնամուն Դեհաւաւերի շրջանում:

ՏՆԱԿԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱՋ

ԱՐԴՈՒՆ, 24 յունւ.— Բաւարայից յունւարի 20-ից ստացած տեղեկու- թիւների համաձայն, գիտիւք ցամա- քում է: Օժանդակ գործաւանքը բա- նակ է գրել և գտնուած է լաւ պայ- մանքների մէջ: Զօրքերն օտանձնապէս տառապում էին տեղի հարկ իրկուց, որը թշնամուն հարաւորութիւն էր տալիս յարձակումների ժամանակ ռազմական անգիւղիկներին 2000 եւրոպական զինուորական զորքերի հետ հարձակումները: Երկրային յաւանքով կուր պայմանները ինչե- նում են Զրահայում տեղի ունեցող ռազմական գործողութիւնների պարա- ղանքը: Գործողութիւնները սահմա- նափակուած են հարաւորապէս կրակու- ներով:

ԲԱԿԱՆԵՆ ՊԱՏԵՐԱՋ

ԿՈՐԶՈՒ, 25 յունւ.—Այսօր ցերե- կով Ալեքանդրի ֆրանսիական ակա- յանաւով հասաւ սիրբ զանաւորացի Ալեքսանդրը, որին ողջունեցին մի- րաբարներն ու ոգիւրած բազմու- թիւներ:

ՀՈՐՈՒ, 24 յունւ.—Արժանաւաւա- տարելից այստեղ տեղեկութիւն է տարեւել, որ այս օրերն Ալեքանդրի Մալի գետի մօտ սրբերն աշխուղե- լանքին յարձակող աւստրական ջակառն ու գերիներ վերցրին:

ԴՈՒՍԱՆԱՆ

ԳԵՏՐՈՐԱՅ, 25 յունւ.—Բարձրա-

րովին գտնուած էր՝ թիւրքերի կա- ժանակաւոր միջև գերմանական զոր- քերի մեծ շարժում պատճառով: ԳՈՐԶՈՒ, 24 յունւ.—Բիւլգարի մի- նիստը վանդերլիդէն պատերազմու- ցողացած վերքերից մեծած մի տղա- լիստի շերտի վրայ ստաց: «Սոցիա- լիստները չեն կարող համաձայնի հատուութեան, մինչև պատերազմի վախճանը, որովհետև ներկայիս դա- կը նշանակէր հպատակել իմպերիա- լիզմին և յաղթանակը ամենամանաւ և սպանալից միլիտարիզմին:

ԿՈՐԶՈՒ, 25 յունւ.—«Եւսեպ- նալ Տիգրան» հաղորդում է, որ վը- ջին օրերս Գերմանիայից այստեղ է բերւած զանախական ազգային թիւ- շահար 11 միլիոն մարկ ոսկի:

ՕՏԱՐԻՅ, 24 յունւ.—Այսօր մի

փոքր գործարան, որ պատրաստու- ցի գերմանական գեղատարածումն առա- ղանքը: Եւսեպ թնդում են հրդեհութիւն: Գերմանացիների դէմ վրդովմանը աճում է:

ԿՈՐԶՈՒ, 25 յունւ.—Գերմա- նական պաշտօնական հաղորդագրու- թիւնը կոչ է անում գերմանական ժո- ղովորդին հաշուելու սահմանափակ- ների վրայ հաստատուած հակոդութեան խիստ կանոնների հետ, որոնք անհրա- ժեշտ են, քանի որ քանիցս ապացու- ցել են իրենց նպատակաւորութեան: Եւսեպ թնդում է, «Միթէ աղիւղութիւն չէ, ա- լում է հաղորդագրութեան մէջ, ի միջ- անքում որ մեր վրաւոր հրամանատար- ալոց, որ մեր գիտաւոր գործողութիւնները յաւանք խորը գործողութիւնները յայտնի դարձան միայն այն ժամա- նակ, երբ արդէն ուշ էր դրանց դէմ հակոցներ ձեռք առնելը: Նոյն իսկ մի- ինչոնի աղիւղութիւնը, որ պատրաս- տում է յաղթանակն ու խնայում է զօրքերն աւերող կորուստները, բո- լորովին աղաքացնում է նմանօրի- նակ միջոցները:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԿՐԱՍԱՆԱՏԱՐԻ ՕՏԱՐԻՅ

25 յունւարի

Աւելանում անկաւս.—Ռիգայի շրջանում Եւսեպ թնդանթիմադու- թիւն է տեղի ունենում: Եւսեպ թնդա- յատի շրջանում մեր պարտի- ղանները և հեծեալներն աղի հե- տախուզութիւն կատարեցին: Սուս- մէյ գետի վրայ թշնամու երկա- թալարների ցանցի ետեւ և ի փա- խուտ դարձրին գերմանացիներ- ին: Դեռ անկի զիբերի աշ թիկի վրայ առաջ անցած գերմանական զրահապատ մի աւտոմոբիլ մեր հրահրով շարժւեց և շուտ եկաւ: Գերմանացիները ռազմական էին Ժան թնդանթիմադու իրականա կա- յարանք, Դեռ անկի հիւսիսային կողմը: Մեր գործերը պարզապէս նկատել են, որ գերմանացիներն իրենց օչանաւերի վրայ գործ են ածում մեր օչանաւերի նշաննե- րը: Դեռ անկի Լեյքիցու ռազմադի մասերից մէկում, Բոյանից դէպի հիւսիս, թշնամու երկաթալարների ցանցերի և խրամատների տակ մենք ական պայթեցրինք: պայ- թիւնից խրամատները քանդուած և ցանցերը փշացած են: Պայթիւ- նից յետոյ մեր գործաւանքը ար- ձակման դիմեցին և տեղեցին փո- սին, որտեղից ռուսները նետելով թշնամու խրամատների վրայ, արագօրէն տարածեցին նը- րանց մէջ: Եւսեպ խրամատների մէջ շատ դիմեցին գտնեցին: Նոյն շրջանում հետախուզութեան գնացած է Էֆրէյտոր Գուշնիկօ (խալպէս օրիորդ Չերնիսակայա) ժողեցաւ թշնամու երկաթալարների ցանցերին և, չնայելով ոտքից ստացած ծանր վէրքին (ոսկրների փշւած են), կատարեց իրեն եղած յանձնարարութիւնը և վերադար- ձաւ մեր խրամատները:

